

Lausunto hallituksen esityksestä alueiden kehittämistä ja kasvupalveluista

Lain tavoitteista

Vates-säätiön intressinä on lausua lain kasvupalveluita koskevasta osuudesta, erityisesti vaikeimmin työllistettävien, kuten vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden työllistymisen näkökulmasta. Kasvupalvelulain tavoitteena on luoda selkeä järjestelmä joka pystyy nykyistä yksinkertaisemmin vastaamaan ihmisten ja yritysten työllistämiseen liittyviin palvelutarpeisiin.

Lain tavoitteet ovat moninaiset ja kohdistuvat eri kohderyhmille. Tavoitteiden asettelua selkeyttää jako valtakunnallisten ja maakunnallisten kasvupalveluiden asiakkaisiin. Maakunnallisten kasvupalveluiden jako eri palvelukokonaisuuksiin (rekrytointi ja osaaminen, yritystoiminta ja yrittäjyys jne.) selkiyttää eri palveluiden käyttäjäryhmiä ja palveluiden tuottamisen tapoja.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden palvelujen turvaamisen tarve ja ryhmän heterogeenisyyden tunnistaminen on lakiesityksessä nostettu asiallisesti esille sekä huomioitu ryhmän palvelutuotannon haasteet.

Ehdotukset tavoitteiden toteuttamiseksi

Vaikeimmin työllistyvien henkilöiden palvelujen näkökulmasta on tärkeää, että tavoitteeksi asetetut palvelukokonaisuudet toimivat asiakkaan suuntaan virtaviivaisesti. Palvelut ovat saavutettavissa kaikin tavoin, muutoinkin kuin digitaalisesti. Erityisesti tulee pitää huolta, että Rekrytointi ja osaaminen sekä Uraohjaus ja osaamisen kehittäminen –palvelukokonaisuuksien palvelut ovat esteettömästi saavutettavissa ja saatavissa myös henkilökohtaisena palveluna. Tämä tulee huomioida, kun palveluista säädetään tarkemmin julkisia työvoima- ja yrityspalveluita koskevassa laissa.

Ehdotukset ovat laajamittaisia ja niiden toteuttamiseen tulee varata myös riittävästi henkilöresursseja etenkin niissä palvelukokonaisuuksissa, joissa tavoitteena on palvelujen henkilökohtainen räätälöiminen asiakkaan tarpeiden mukaisiksi.

Maakuntien järjestämisvastuuseen kuuluu tiedottaminen kasvupalveluiden tuottajista. Maakunnan tulee erityisesti huolehtia heikommassa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden neuvonnasta ja ohjauksesta tarkoituksenmukaisesti palveluihin. Tämä tukee lakiesityksen tavoitteita, mutta edellyttää samalla maakunnilta riittäviä resursseja tehtävän hoitamiseen. Lisäksi tavoitteiden toteuttaminen edellyttää muussa lainsäädännössä säädettyjen velvoitteiden noudattamisen, kuten Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet mm. yhdenvertaisuuden toteutuminen palveluiden saatavuudessa ja yksittäisten asiakkaiden syrjimätön kohtelu palvelutarjonnassa.

Tavoitteiden saavuttaminen muilla keinoin

Uudistettavassa laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista tulee tarkemmin määritellä maakunnan järjestämien työhaun palvelut. Määrittelyn tarkennusta tarvitaan etenkin erityistä tukea tarvitsevien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden ja vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden työllistymisen palveluihin.

Työolosuhteiden järjestelytukea ei saa lakkauttaa. Vaihtoehtoisesti sitä korvaamaan tulee osoittaa uudistettavissa laeissa muita keinoja työpaikan ja työolojen mukauttamisen tukeksi erityisesti työnantajataholle. Tämä voisi olla rekrytointi- ja osaamispalveluiden yksi kokonaisuus tai vaihtoehtoisesti uraohjauksen ja osaamisen kehittämisen palveluja, jos järjestelytuki liittyy työurien pidentymiseen tai muuhun osaamisen kehittämiseen. Työnantajien suuntaan kohdistettua viestintää mukauttamisen mahdollisuuksista on lisättävä, jottei käyttö jää vähäiseksi tiedon puutteen takia.

Yritystoiminta ja yrittäjyys –palvelukokonaisuuden kohderyhminä olisivat mm. yritystoiminnan käynnistymistä suunnittelevat henkilöt. Palvelut on tarkoitus räätälöidä asiakkaan tarpeen mukaan. Yrittäjyyttä suunnittelevat vammaiset henkilöt tarvitsevat yrityksen käynnistämisen käytäntöihin enemmän tukea, kuten vammaistukien ja yritystukien yhdistely, joten jo lain tasolla tulisi ottaa huomioon tämä tarve.

Vaikutusten tunnistaminen

Lakiesityksen perusteluosassa on huomioitu heikommissa työmarkkina-asemassa olevat, kuten osa pitkäaikaistyöttömistä, vammaiset henkilöt ja pitkäaikaissairaat. Perusteluissa todetaan, että etenkin heikossa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla kasvupalveluiden tuottajaksi rekisteröitymisen kriteereiden laadinta painottaa kahta kokonaisuutta. Tarjolla tulee olla sekä työllistymisen edistymistä tukevia palveluita että palveluita työllistymisen edistämiseksi niille, jotka tarvitsevat pitkäkestoista ja mahdollisesti useista erilaisista työelämävalmiuksien ja osaamisen kehittämisen sekä henkilökohtaisen tuen palveluista muodostuvia palvelukokonaisuuksia.

On hyvä, että lakiesityksen perusteluissa on huomioitu heikossa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien heterogeenisuus ja vaikutuksissa tunnistettu se, että maakunnilla voi olla erilainen kyky järjestää ja varmistaa eri asiakasryhmille heidän tarvitsemansa palvelut. Kun kasvupalveluille asetetaan yhtenäiset valtakunnalliset tavoitteet, jotka takaavat palvelujen yhteensovittamisen, yhdenvertaisen saatavuuden, valinnanvapauden ja kielellisten oikeuksien turvaamisen, on myös maakunnalliset eroavaisuudet mahdollista lieventää. Yhdenvertaisen kohtelun edellytys eri maakuntien välillä on huomioitu.

YK:n vammaissopimuksen 27 artiklan ja Euroopan Neuvoston sosiaalisen peruskirjan 9 ja 15 artiklojen velvoitteet sekä kasvupalveluja järjestettäessä että tuotettaessa on lain perusteissa nostettu esiin ja korostettu maakuntien viimesijaista vastuuta niiden noudattamisessa.

Maakunnan järjestämät palvelut

Pykälässä 17 on määritelty maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvat tehtävät. Säädöksissä on riittävästi otettu huomioon myös maakunnat, joiden elinkeinorakenne, väestörakenne tai muu toimintaympäristö on riittämätön, jotta maakunnassa olisi mahdollista tarjota laaja kirjo palvelukokonaisuuksia. Tällöin asiakkaat voivat valita palvelunsa esim. toisesta maakunnasta. Lisäksi lain 17 §:ssä mainitaan erityisesti, että palveluja järjestettäessä on otettava huomioon Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet, erityisesti yhdenvertaisuuden toteutuminen palvelujen saatavuudessa sekä eri asiakasryhmien ja yksittäisten asiakkaiden syrjimätön kohtelu.

Kasvupalvelujen tuottaminen (monituottajamalli)

Yksityisiä palveluntuottajia ja palveluiden tarjoajia ei ole kaikkien maakuntien alueilla tarjolla yhtä kattavasti. Maakunnat ovat kovin erilaisia väestö-, työvoima- ja elinkeinorakenteeltaan ja muun muassa työllisyyspalvelun tarjoajia on monella alueella niukasti. Palvelujen tuotta-

minen taloudellisesti kannattavasti sekä samalla työmarkkinoiden toimivuuden parantaminen ja elinvoiman kasvattaminen ovat tulevaisuuden haasteita kaavaillussa mallissa. Markkinapuute on ilmeisempi niiden asiakkaiden palveluissa, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea työllistykseen

Valinnanvapauden toteutuminen

Asiakkaan valinnanvapaus sisältyy kasvupalvelulakiin. Heikossa työmarkkina-asetmassa olevalle valinnanvapaus voi antaa enemmän mahdollisuuksia valita tarkoituksenmukaiset palvelut työllistymisen tehostumiseksi. Lakiesityksen perusteluissa on asiaan kuuluvasti huomioitu heikossa työmarkkina-asetmassa olevien ryhmän heterogeenisuus, mikä asettaa palvelukokonaisuuksien kilpailuttamiselle erityisiä vaatimuksia. Harvaan asutuissa maakunnissa lienee tarpeellista ratkaista kilpailuttamisen vaatimukset yhteistyössä muiden maakuntien kanssa. Palvelutuottajien välinen ohjaus on tärkeää (kenelle kuuluu?) siinä tilanteessa, jos valittu palveluntuottaja ei pysty tarjoamaan heikossa työmarkkina-asetmassa olevalle soveltuvaa palvelukokonaisuutta.

5§:ssä säädetään palvelujen maksullisuudesta. Henkilöasiakkaan maakunnalliset kasvupalvelut ovat maksuttomia. Maakuntien järjestämissä kasvupalveluissa yksi toteutustapa voi olla myös asiakasseteli. Asiakassetelin käytön mahdollisuus toteuttaa valinnanvapautta silloin, kun maakunnalla ei ole mahdollisuutta tarjota riittävän monipuolisia työllisyyspalveluita. Koska maakunnalliset kasvupalvelut ovat harkinnanvaraisia, voi maakunta päättää tuottaa olennaisesti suppeammat kasvupalvelut, mikäli riittävää tarvetta palveluihin ei ole. Kasvupalveluihin sisältyvä asiakkaan valinnanvapaus voi jatkossa antaa heikossa työmarkkina-asetmassa olevalle henkilölle enemmän mahdollisuuksia valita palveluita työllistymisensä tehostamiseksi varsinkin niissä maakunnissa, joissa kasvupalveluiden tarjonta on suppeaa.

Muuta

Kokonaisvastuu vaikeimmin työllistyvien palveluista ei lakiesityksessä näy riittävästi. Jos palvelut rakennetaan markkinaehtoisiksi, tulee se edellyttämään moniammatillista tukea tarvitsevilta asiakkailta poikkeuksellisen paljon omatoimisuutta ja oma-aloitteisuutta. Riskinä on, että monimutkaisten järjestelmien takia moni työkäinen vammainen tai pitkäaikaissairas henkilö jää pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle.

On selvitettävä, onko mahdollista jättää kokonaan yhtiöittämisen ulkopuolelle vaikeimmin työllistyville tarkoitettu palvelukokonaisuus, johon sisältyy esim. työ- ja toimintakyvyn arviointi sekä palvelutarpeen arviointi, työpajatoiminta, matalan kynnyksen työpaikkojen räätälöinti sekä palvelujen yhteensovittaminen. Vaikeimmin työllistyvien henkilöiden työllistymismahdollisuuksien selvittämiseksi tarvitaan yhteistyötä ja kumppanuuksia, jotka tulee rakentaa yhteisten tavoitteiden varaan. Hyviä kokemuksia voidaan saada käynnissä olevista kokeiluista. Vaikka sosiaali- ja terveyspalveluiden merkitys vaikeimmin työllistyvien palvelukokonaisuudessa on suuri, vielä suurempi merkitys kuitenkin on sillä, että erilaisten kuntoutus- ja tukipalveluiden jälkeen työllisyyspolulla edetään kohti avoimia työmarkkinoita, eikä jäädä pyörimään palveluihin.

Työllisyyden edistäminen linkittyy elinkeino-, koulutus-, talous- ja sosiaalipolitiikkaan. Maakuntastrategiassa tulee työllisyyden edistämisestä olla yhteinen visio, joka tulee yhteisiä päämääriä.